

# Kristningen av Norge – naturlig samfunnsutvikling eller resultat av bevisst misjonsstrategi

---

Av Torstein Jørgensen

---

## Den deduserte versjon – en elefant i Malmø?

Forfatteren Cora Sandel skal en gang ha uttalt at når hun leste presentasjoner av historiske personer, kom hun gjerne til å tenke på et besøk hun en gang avla ved det naturhistoriske museet i Malmø. For zoologiavdelingen i dette museet inneholdt den mest parodierte utstillingen av underlige skapninger som hun noen gang hadde sett. Og verst av alle var elefanten. Denne figuren fremsto som et stivt, klumpet vesen helt uten proporsjoner og med et skinn som en gang hadde tilhørt en elefant strukket rundt seg. Fremstillinger av historiske personer minner meg ofte om dette uvirkelige utstoppede vesenet, skal den berømte forfatteren ha sagt.

Som historiker opptatt med å forske på historiske personer og hendelsesforløp som ligger et årtusen tilbake i tid, er det ikke vanskelig å føle en viss sympati med preparantene i museet i Malmø. For på samme måte som for dem, er også min situasjon at kildene jeg har til disposisjon, er få og knappe. Og deres

---

Torstein Jørgensen – dr. theol.  
Professor ved Misjonshøgskolen,  
Stavanger

---

informative verdi korresponderer ofte ikke med de spørsmål man i nåtiden finner det meningsfullt og nødvendig å stille. Og svært ofte har man ikke mer til disposisjon enn noen skinnbiter som langt fra vil være nok til å dekke en hel kropp.

I denne artikkelen vil jeg imidlertid gjøre et forsøk på å sette sammen noen slike biter fra ulike kilder med håp om at det bildet jeg reproduserer, vil ha størst mulig likhet med den historiske originalen. Mer spesifikt vil jeg rette oppmerksomheten mot det som synes å ha vært en nokså markert og langvarig kanal for kristningen av Norge, og gjøre et forsøk på å relatere denne til en del mere generelle trekk ved den historiske utviklingen i den såkalte vikingtiden. Den spesifikke kanal jeg sikter til, er forbindelsen mellom kongedømmet Wessex, den mer eller mindre eneste frie politiske enhet utenfor vikingenes kontroll på De britiske øyer på 900-tallet på den ene siden, og regjerende norske konger og deres støttespillere fra Harald Hårfagres siste år omkring 930 til ca. 1035 på den annen side. Jeg vil særlig fokusere på begynnelsen og den første fasen av denne kontaktlinjen.

## Kompleksitetsaspektet

Kristningsprosessen i Norge er, i likhet med tilsvarende prosesser andre steder, en kompleks historie. Den er kompleks

med hensyn til tids- og periodiseringsaspektet. Den er kompleks med hensyn til bestemmelsen av de samfunnsmessige nivåer prosessen foregikk på. Den er også kompleks når det gjelder spørsmålet om hva slags informasjon som kan hentes ut av de ulike informasjonskildene som per i dag står til disposisjon. Og sluttelig vil det bildet man i dag tegner av denne prosessen, avspeile den kompleksiteten som forskere fra forskjellige disipliner og fagtradisjoner representerer. Den særlige kanalen for kristningsprosessen som vi vil vie oppmerksomhet her, vil derfor måtte settes inn i rammen av dette komplekse mønster av utviklingslinjer, begivenheter samt personers og gruppers innsatser som ledet frem til endringen av tro og sed i Norge omkring forrige tusenårsskifte. Men før vi fokuserer mere spesifikt på denne særlige kanalen, vil det være nyttig å foreta et utblikk på noen av de mere generelle trekkene i dette sammensatte rammeverket.

## Noen tolkningsmessige perspektiver på kontakten mellom Norge og De britiske øyer frem til det 10. århundre – et generelt utblikk

Interrelasjonen mellom de skandinaviske folk og folkegruppene på De britiske øyer og langs nord-vestkystene av kontinentet har meget gamle røtter. Arkeologiske utgravninger både i Øst-England og Norge bærer vitnesbyrd om inter-



*Ruinene av Lindisfarne kloster. Vikingenes angrep på Lindisfarne i 792/793 var det første på nordkysten av England. En tilfældighet, eller en del av en bevisst politisk strategi? Foto: Sveinung Bang-Andersen*

kulturell kontakt alt fra romersk tid av. Funn av romersk krigsutstyr i norske graver blir nå tolket som tegn på at nordmenn har tjenestegjort som hjelpesoldater – såkalte auxiliarii – i den romerske hær, mest sannsynlig på De britiske øyer. I øst-engelske graver fra det 5. århundre har man funnet brosjer med norrøn ornamentering. Svært interessant i denne sammenheng er også den undersøkelsen som arkeologen Per Hernæs

nylig har gjort av graver i Rogaland fra det 6. til det 9. århundre. Av ialt ca. 35 undersøkte graver viste det seg at 15 inneholdt hva Hernæs har kalt «kristne indikatorer», som kors og andre gjenstander som reflekterte kristen innflytelse, og 7 såkalte «fattige» graver. Klærne til de personene som var lagt i denne siste gravkategorien, viste imidlertid at flere av dem var velstående mennesker, og det faktum at personer av

høyere sosial rang lot seg gravlegge uten rikholdigere gravgods, tas som tegn på kristen påvirkning.

En rekke ulike kilder bærer også vitnesbyrd om at vikingenes skipstrafikk som gikk på kryss og tvers av farvannene i Nordsjøen, Skagerak og Østersjøen, økte betydelig i løpet av 700-, 800- og 900-tallet. Vikingenes fartøyer ble forbedret i denne perioden og satt bedre i stand til å tåle Nordsjøens vind- og bøl-

gekrefter. Utgravningene i Kaupang i Vestfold, og hålogalandskjøpmannen Ottars berømte besøk ved kong Alfred den stores hoff sist på 800-tallet, er også på ulike måter markerte uttrykk for handelslinjer som må ha vært av stor betydning.

Et svært viktig element i kontakten mellom nordmenn og de ulike folkegruppene på De britiske øyer var naturligvis de mange brutale vikingeangrepene som startet med det velkjente angrepet på klosteret på Lindisfarne i 792/793. I en periode på mer enn 200 år ser det ut til at norske og danske raid har funnet sted som mer eller mindre regulære årlige begivenheter rundt omkring på De britiske øyer.

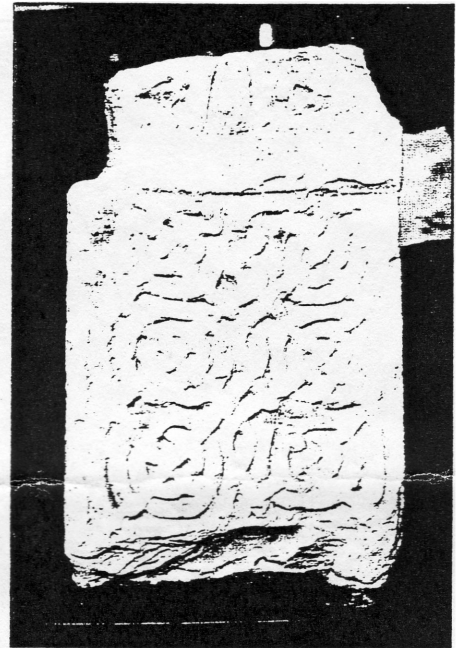
Imidlertid, det er av avgjørende betydning for å forstå hvorledes interrelasjonsprosessen mellom nordmenn og briter kom til å utvikle seg, og i neste omgang for å forstå den religiøse endringsprosessen, at man legger merke til at de mer leilighetsvise og kortvarige vikingeangrepene meget raskt gikk over i erobring og kolonisering av land. Det førte igjen til mer permanente bosettinger, og til at den lokale befolkning ble underlagt vikingstyre. Denne koloniseringsprosessen var i en del områder vel i gang allerede tidlig på 800-tallet. Allerede i 1950-årene mente Haakon Shetelig å kunne dokumentere at vikinggravene i England omfattet «*the burials of men and women in fairly equal numbers*». Han er også meget tydelig i sin konklusjon om at disse gravene umulig bare kan sees på som «*reminders of the Norsemen's occasional descents upon and battles in the British countries*», men må helt avgjort være «*left by Norse colonists permanently established on the land*». Kvinnene i disse gravene hadde trolig kommet fra Norge og Danmark sammen med de mannlige vikingene,

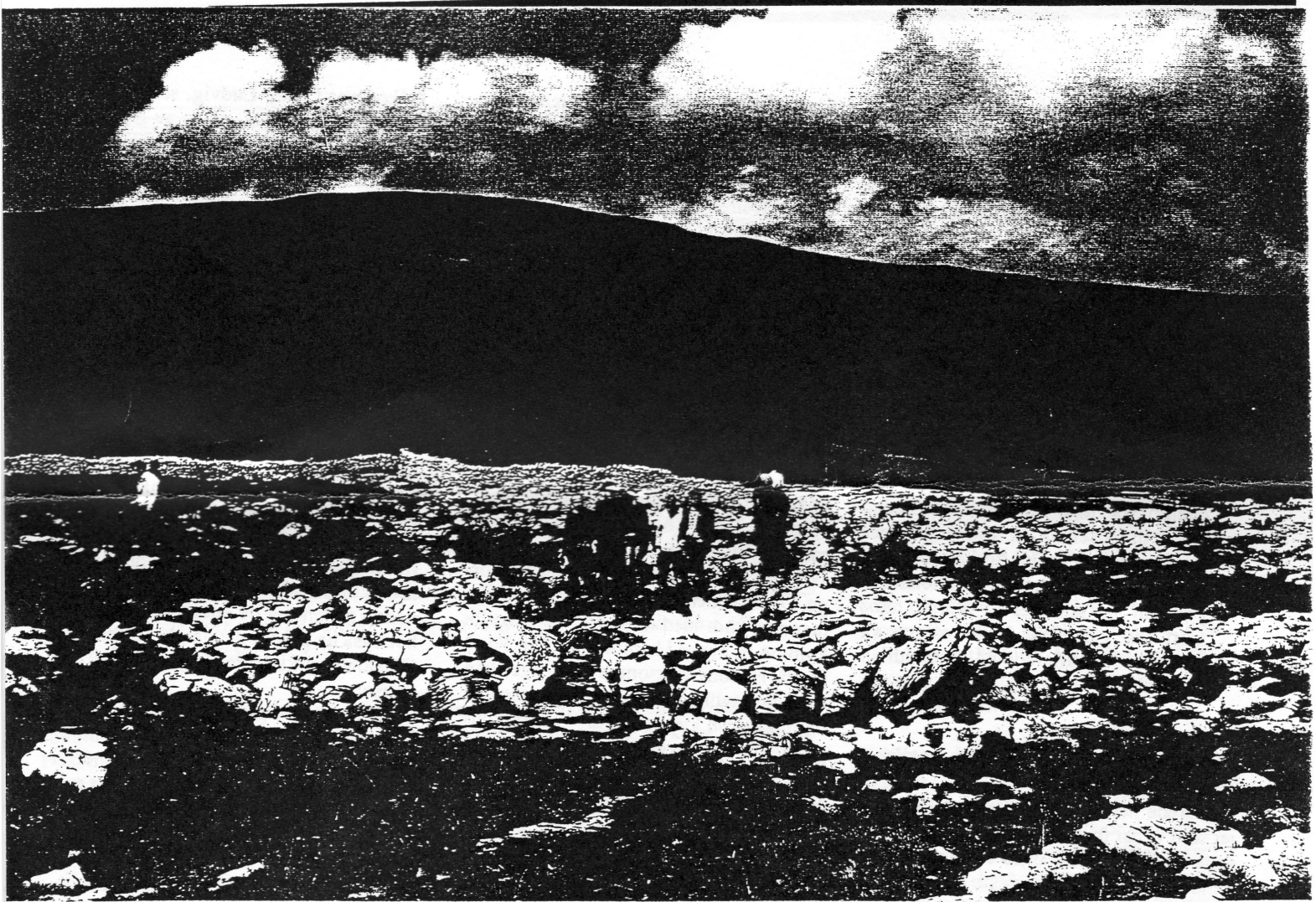
men noen kan også ha operert på selvstendig basis som handelskvinner, og det kan blant disse kvinnene også være et innslag av britiske eller irske kvinner som var blitt inkludert i de norrøne samfunnene som ledd i den tidlige assimilasjonsprosessen.

Et annet trekk ved de norrøne bosettingene på De britiske øyer som det er verd å legge merke til, er det faktum at de påfallende snart begynte å gravlegge sine døde på den stedegne befolkningens kirkegårder. I bosettingene i kyststrøkene omkring Irskesjøen ser dette ut til å ha vært tilfellet allerede hos andre generasjons vikinger. Og som en følge av dette viser det seg at vikingene fra Dublin og andre av de «eldre» koloniene som invaderte Northumbria på 900-tallet, gjenomgående ikke ser ut til å ha fulgt tradisjonell norrøn gravskikk. Det samme gjelder de danske kolonistene som omtrent på samme tid inntok Sentral- og Nord-England, og som for det meste ser ut til å ha vært rekruttert fra Normandie og Bretagne. De norrøne gravleggingene på kristne kirkegårder ser ut til å representere et overgangsstadium mellom hedensk og kristen gravskikk som avspeiler kristendommens gradvise inntrengning blant norrøne settlere så tidlig som på slutten av 800- og begynnelsen av 900-tallet. Generelt kan mye tyde på at de hedenske begravelsesritene ikke overlevde første generasjon norrøne kolonister i Irland og England, bortsett fra på noen av øyene hvor vikingepopulasjonen var langt mer dominerende. I det hele ser det ut til at tradisjonell norrøn gudsydr-

*Flere steder i England finnes det gravsteiner fra vikingtiden med ornamentikk og innskrifter som vitner om skandinavisk påvirkning.*

*Foto: Sveinung Bang-Andersen.*





Vikingtids gårdsanlegg på Ribbleshead i Yorkshire. Foto: Sveinung Bang-Andersen.

kingtiden, men etter min mening er denne vitaliteten begrenset til de tradisjonelle samfunnene i Skandinavia, og gjelder ikke vikingesamfunnene i Storbritania eller Frankrike.

#### Scenario ved inngangen til 900-tallet

Observasjonene våre så langt skulle nå kunne danne basis for å antyde følgende scenario ved inngangen til 900-tallet:

1) *På De britiske øyer*, i Irland og langs kystene av Nord-Frankrike fantes det etablerte vikingebosettinger og -samfunn. Menneskene i disse samfunnene ser ut til å ha befunnet seg på god vei i sin overgang fra norrøn til kristen religion, og assimilasjonsprosessen med den stedegne befolkning synes å ha vært i god gjenge. Noen av disse samfunnene ser endatil ut til å

ha vært sterke nok, dersom vi kan feste lit til hva Snorre skriver i sin Harald Hårfagre-saga, til å utgjøre en trussel mot befolkningen på Vestlandet ved at de dro på vikingeferd østover og plyndret disse områdene langs den norske vestlandskysten i sommerhalvåret.

2) *Forbindelsen* mellom vikingenes hjemmesamfunn i Norge og Dan-

mark og settlersamfunnene i utlandet ser ut til å ha vært meget tette, og i økning. Skipstrafikken som gikk på kryss og tvers i Nordsjøfarvannene, synes også å ha omfattet alle samfunnsklasser; – menn og kvinner, trelle, handelsmenn og -kvinner samt konger, høvdinge og deres mannskap, soldater og tjenestefolk.

- 3) Uhyre sparsomt med skriftlig informasjon finnes om *samfunnet i Norge* før inngangen til 900-tallet, og særlig ikke om fremmed innflytelse på dette samfunnet. De arkeologiske funnene fra Rogaland, som vi har referert til ovenfor, bevitner imidlertid at fremmede impulser, brakt inn enten av nordmenn som for en tid hadde oppholdt seg i utlandet, eller av utlendinger som har kommet til Norge, har gjort seg gjeldende i det minste i kystområdene allerede på dette tidlige stadiet.

#### **Wessex-kongedømmet og dets særlige strategi**

Det brede nettverket av forbindelseslinjer som vi har forsøkt å skissere her, fortsatte og ble sterkere også i løpet av det tiende århundret. Ikke desto mindre er det innen dette generelle bildet at en særskilt kanal for kristen innflytelse på Norge nå kommer til syne. Og utgangspunktet for denne kanalen er *ikke* å finne i noen av de nevnte vikingestyrte samfunnene, men i kongedømmet Wessex med sine underlagte og assosierte områder. På denne tiden var dette faktisk den eneste politiske enhet på De britiske øyer som hadde holdt stand mot vikingenes overherredømme. Det faktum at en av de norske kongene, og endatil en som skulle komme til å regjere forholdsvis lenge, ble oppfostret ved en av Wessex-

kongenes hoff, fremstår som en helt enestående begivenhet i norsk historie.

Det er ikke mulig her å gi en detaljert vurdering av de ulike dateringsteoriene som er fremsatt for å tidfeste Håkon den godes liv og kongsgjerning. En helt eksakt datering er heller ikke så avgjørende for temaet i denne artikkelen. Men de grunnleggende historiske elementene er viktige, og disse innebærer at Håkon, Harald Hårfages yngste sønn, i en alder av omkring 10 år ble brakt til kong Adelsteins hoff, og at han oppholdt seg der i perioden fra ca. 925–935. Deretter vendte han tilbake til Norge, ble konge, og regjerte i bortimot 27 år, d.v.s. fra 935–961/62. Kong Håkons nære kontakt med Wessex-riket og hans styre i Norge er meget viktige som plattform for et særskilt misjonsinitiativ fra Wessex til Norge. Det utviklet seg til et organisert foretagende, som med noen avbrudd skulle komme til å vare i henimot 130 år. For å forstå Håkons virksomhet i Norge, kan det være nyttig å se nærmere på noen av de trekk som kjennetegnet Wessex-kongedømmet på kong Adelsteins tid.

#### **Wessex-kongedømmet under kong Adelstein**

- 1) På kong Adelsteins tid utgjorde kongedømmet Wessex i det sydlige England et viktig diplomatisk sentrum med forbindelseslinjer i mange retninger, mot kontinentet og altså også med Harald Hårfage, den første konge over et forenet Norge. De diplomatiske relasjonene ble ivaretatt gjennom overenskomster med andre fyrster og konger, ved utveksling av gaver, ved at man giftet bort døtre eller søstre til hverandre, eller ved å invitere allierte fyrster til å sende sine sønner for å bli oppfostret ved hverandres hoff. Den norske Håkon ble således oppfostret hos Adelstein innen en gruppe av unge prinser fra ulike steder. Sammen med

Håkon var f. eks. Ludvig, sønn av Karl den enfoldige, Alan, greve av Bretagne, og to av Adelsteins egne yngre brødre som senere skulle etterfølge ham på tronen.

- 2) En annen viktig side ved Adelsteins styre var hans initiativ for å bedre organiseringen av landets administrasjon, noe som særlig kom til uttrykk ved organiseringen av de såkalte *witenagemot*, d.v.s. særlige rådsforsamlinger hvor rikets høvdinge og biskopene deltok. Det er av interesse å konstatere at noen av Adelsteins høvdinge bar norrøne navn.

- 3) Et tredje trekk å merke seg er Adelsteins ambulerende hoff. Dette var på ingen måte noe særegent for ham, men i vår sammenheng gir dette grunn til å anta at Håkon og de andre foster-prinsene rimeligvis må ha blitt brakt rundt omkring til forskjellige steder i riket. På denne måten må de etter all sannsynlighet også ha besøkt det gamle og berømte Glastonbury-klosteret i grevskapet Somerset.

- 4) Noen av de geistlige personene som oppholdt seg ved Adelsteins hoff mens Håkon den gode var der, skulle senere i århundret komme til å inneha viktige roller i kirkens videre utvikling. Den berømte Dunstan, abbed i Glastonbury 939–956, og erkebiskop av Canterbury 956–988, kom til hoffet i 926. Også Ethelwold, en sentral person i 900-tallets kirkelige fornyelsesbevegelse, var knyttet til hoffet i denne tiden. Det er neppe mulig å forestille seg at den unge norske prinsen ikke har vært en bekjent av disse to geistlige.

- 5) Kong Adelstein var også en tapper og dyktig kriger som utkjempet en rekke slag. Fridtjov Birkeli, som på en meget fortjenstfull måte har fokusert på den betydning Adelsteins innflytelse på Håkon hadde for kristningsprosessen i Norge, har etter vår mening en tendens til å teg-



Håkon den gode øser vann på sønnen til Sigurd jarl. Tegning av Christian Krohg i Snorre, Noregs kongesoger 1979.

ne et bilde av både Adelstein og foster-sønnen som for fredelige og fromme. Da Håkon vendte tilbake til Norge, tok han del i mange slag, ikke bare for å rydde tronrivaler av veien, men også for å berike seg ved plyndringstokter langs Gøtastysten.

6) Det sjette og siste punkt vi vil notere her, er den sterke ekspansive kraft som preget den angel-saksiske kristendommen. På Adelsteins tid hadde tradisjonen med å sende misjonærer til andre deler av Europa pågått i et par hundre år og innbefattet navn som Willibrord, Bonifacius, Lull, Willihad, Alcuin og flere. Initiativene til misjon mot Norge utgjør således en naturlig fortsettelse av denne tradisjonen.

#### Håkons misjonsbiskop

Kirkehistorikere har lenge kjent til William av Malmesburys liste med 10 Glas-

tonbury-munker som endte opp som biskoper, og som levde på kong Edgars tid (958–975). D. Whitelock og F. Birkeli har sannsynliggjort at kun de fem første navnene hører med til den originale listen. Nummer fire på denne listen er omtalt som *Sigefridus norwegensis episcopus*. Hva de øvrige fire angår, ble to biskoper i Wells, en i Crediton og en i Winchester. Ettersom alle fem av disse biskopene kom fra Glastonbury, må de etter all sannsynlighet ha vært munkere i klosteret mens Dunstan var abbed.

Det skulle være all grunn til å gå ut fra at *Sigefridus norwegensis episcopus* på William av Malmesburys liste er identisk med den biskopen som Håkon den gode sendte bud etter i England, etter en tid som konge i Norge. Opplysninger om dette finnes både hos Snorre og Ágrip. Snorre skriver at Håkon «sendte bud til England etter en biskop og noen andre

prester, og da han kom hjem til Norge, gjorde kong Håkon det kjent at han ville by kristendom over hele landet». Ágrip hevder at Håkon «bygde nokre kyrkjer i Noreg og sette lærde menn til».

Ved siden av disse innbyrdes uavhengige engelske og norske kildene, er det interessant å konstatere at også Adam av Bremen bekrefter det samme ved å nevne at Norge allerede før Olav Tryggvasons regjeringstid hadde mottatt en biskop og misjonærer fra England.

Dersom man tar Håkons oppvekst og oppdragelse i betraktning, hans tilstedeværelse i gruppen av foster-prinsere på den tiden da Dunstan tjente ved Adelsteins hoff, og hans sannsynlige bekjentskap og muligens også vennskap med ham, er det bare mer enn naturlig at han senere sendte bud til sin gamle venn, som nå var blitt abbed i Glastonburyklosteret, etter en munk som kunne bistå ham i hans tiltak for å kristne nordmennene og bygge opp en kristen kirke i vikingenes hjemland.

#### Bildet av Håkon slik det er tegnet i sagaen

Imidlertid, hvorledes kan et slikt bilde av Håkon den gode som misjonskonge avveies mot det bildet sagaen gir av ham?

Sagaenes beskrivelse av Håkon den gode som konge i Norge, og i særdeleshet av hans rolle på det religiøse området, er full av kontraster. Alle ser ut til å være enige om hans kristne oppdragelse i England, om at han var en god konge, elsket av folket sitt, og at han forbedret sjøforsvaret – leidangen – og rettsvesenet. Men de varierer betydelig i sin beskrivelse av hans religiøse mål og handlinger. Selv om sagalitteraturen som helhet er en sen kilde, nedtegnet 200–300 år etter Håkons regjeringstid, og som sådan meget usikker m.h.t. historisk troverdighet, er det likevel av verdi i denne

sammenheng kort å sammenholde hva de ulike sagaene i hovedsak sier om ham.

Det vil da være naturlig å begynne med den eneste overleverte skriftlige kilde som skriver seg fra Håkons tid, nemlig kvadet Håkonarmål. Kvadet er diktet av Håkons egen skald, Øyvind Finsson Skaldaspille, like etter slaget ved Fitjar hvor Håkon ble dødelig såret og døde noen få dager etter. Om Håkons endelikt sier skalden at Håkon gikk til de heidne guder, d.v.s. skalden erklærer for allverden at den elskede og høyt ærede kongen endte opp der hvor alle ærede konger i henhold til norrøn tro skulle ende, i Valhall. Imidlertid, det er interessant å merke at skalden også uttaler at Odin var vred på Håkon, men at han lot seg blidgjøre av det faktum at Håkon hadde beskyttet hovene. Det ville vært nyttig om vi hadde fått vite nærmere hvorfor Odin ifølge skalden var sint på Håkon. Kunne det ha sammenheng med Håkons virke for å fremme kristendommen? Og hvorfor finner skalden det nødvendig å poengtere at Håkon vernet hovene, noe som ville være den største selvfølge dersom han var en vanlig hedensk konge? Spørsmålet blir derfor, har vi i Skaldaspilles kvad her en indirekte indikasjon på at Håkon *ikke* var en ordinær norrøn konge? Det forhold at Skaldaspille også anvender ordet *heidin*, er også et tegn på at ordparet kristen – hedensk allerede var velkjent og i bruk blant folk i Norge på denne tiden.

*Flateyrbok* og sagaen til *Theodoricus monachus* (Tjodrek munk) uttaler seg meget kortfattet om Håkon. *Flateyrbok* uttaler bare kort og kategorisk at Håkon var kristinn. *Theodoricus* gir ingen informasjon overhode om Håkons tro og gjøremål på det religiøse området.

*Historia norvegiae* beskriver Håkon i krasse og kritiske ordelag: «*Han som var oppfostra på skyldig vis av den kristelege*

*kongen i England, kom ut i slik villfaring så han med ei usæl forbyting valde det forgjengelege riket framfor det ævelege og i omsuta for å halde på æra (syrgjeleg å seia) gjorde seg til ein fråfallen, bøygde seg under avgudstrældom og tente gudar, ikkje Gud.»* Men også *Historia norvegiae* innrømmer at Håkon bedre enn sine forgjengere vernet om lov og tingvedtak, og at dette gjorde ham populær både hos høvdingene og blant allmuen.

Ágrips saga gir en mere detaljert og nyansert beretning om Håkon den gode. Først fremholder han at «*Håkon sjølv var kristen, men hadde ei heiden kone, og han veik mykje av frå kristendomen for hennar skuld og for å tekkjest landslyden*». Så langt er Ágrips versjon på linje med *Historia norvegiae*, og kanskje også med Håkonarmål. Men etter å ha sagt dette, går Ágrip videre med å liste opp en rekke trekk som tyder på det motsatte, d.v.s. at Håkon tvertimot fastholdt sin kristendom etterat han ble norsk konge. Blant annet sier Ágrip at han holdt søndagshelg og overholdt fredagsfasten, videre at han flyttet feiringen av den norrøne julen til tidspunktet for den kristne julefeiringen, og at han, som alt nevnt, sendte bud etter prester fra England. Ágrip fremholder også at mange mennesker vendte seg til kristendommen i løpet av Håkons regjeringstid fordi han var så godt likt. Da han etter slaget ved Fitjar skjønte at han skulle dø, tilbød vennene hans å føre legemet hans til England og gravlegge ham i en kirke. Men han skal ha avslått dette med følgende ord: «*Eg er ikkje verd det. Som heidne menn levde eg i mangt, difor skal de og jorda meg som heidne menn. Sidan vonar eg meir miskunn av Gud sjølv enn eg er verd.*»

Det er naturligvis problematisk å feste for stor tillit til en sen kilde som Ágrip.

Men det er av interesse å merke seg at den synes å kunne stemme godt overens med Håkonarmåls versjon. Om det skulle finnes en historisk grunn under vennenes tilbud til den døende kongen, kan det vanskelig ses på som noe annet enn en bekræftelse på at de visste hvor kongen deres, når alt kom til alt, følte at han hørte til. Og hvis det er tilfellet at Håkon holdt søndagshelg og fredagsfaste, må dette ha blitt lagt merke til som en iøynefallende og trolig også en provoserende utfordring av tradisjonell adferd og kultus. Om disse tingene innebar en risiko for den unge kongen i en situasjon hvor han måtte kjempe for kongemakten, avhenger av spørsmålet om hvorvidt grunnen blant folk i Norge allerede kan ha vært beredt for den type nye handlinger fra en ny konge.

Hvis vi så ser på *Snorre*, følger han i store trekk Ágrip. Men *Snorre* legger til at Håkon, da han kom til Trøndelag, forholdt seg til sin kristne tro på *lønnlig* vis. Hvorledes dette foregikk i praksis, er levende berettet i *Snorres* gjengivelse av Håkons møte med trønderhøvdingene, da han bare lot som om han deltok i blotet. Denne lissom-forestillingen var satt scene av Sigurd Ladejarl som en forn for et kompromiss hvor hverken kongen kristne tro eller trøndernes hedenske kult ble krenket på utilbørlig vis.

*Snorre* rapporterer også at folk – trolig i Trøndelag – brente tre av de kirken Håkon hadde bygd der, og at de drept tre av prestene han hadde innsatt. I de hele gir *Snorre* inntrykk av at alle de dramatiske begivenhetene hvor religiøse forhold var involvert, fant sted i Trøndelag. Langs kystene lengre syd ser det ut til at de nye religiøse skikkene har vært tolerert. Innebærer dette at den reell frontlinjen i norske kyststrøk mellom kristendom og hedendom, d.v.s. grensa mellom de områder hvor kristendommen



var tolerert og de hvor den ikke var det, på Håkons tid gikk et eller annet sted på Møre-kysten?

Dersom vi sammenholder denne informasjonen med hva vi allerede har påvist om trafikken over Nordsjøen og assimilasjonen mellom vikinger og den stedegne befolkningen i deler av Storbritania på 800- og 900-tallet, skulle det være god grunn til å antyde at grunnene langs norskekysten opp mot Trøndelag allerede var vel preparert for et religionsskifte da Håkon den gode ble konge. Hans eget styre bidro trolig også til å aksellerere denne prosessen. Vi har allerede nevnt at det må ha vært svært så naturlig for Håkon å sende bud etter geistlig personell til hans gamle kjenning Dunstan, abbed i Glastonbury, og til kong Eadred, en av hans egne fosterfeller fra tiden i Wessex. Men dette må også sett fra Dunstans og Eadreds side ha fortonet seg som en gyllen anledning for dem til å fremme noen av sine mål, for Eadred til å redusere trusselen fra plyndrende vikinger, og for Dunstan til å inkludere dem i den kristne verdenskirken.

#### **Videreføringen av kontaktlinjen – Jon Sigurd og Grimkell**

Også Håkons etterfølgere opprettholdt kontaktene med De britiske øyer, men under Eirikssonenes regjering og under Håkon Ladejarl ser det ut til at forbindelseslinjene mer har vært rettet mot de norrøne settlersamfunnene og mot Danmark enn mot Wessex. Noen av prestene som kom til Norge sammen med biskop Sigefridus, kan imidlertid ha fortsatt sin virksomhet i Norge i tiden etter Håkons død.

---

*Fountains Abbey i Yorkshire, England.  
Dette cistercienserklosteret ble grunnlagt i 1132.*

*Foto: Sveinung Bang Andersen.*



## Litteratur

- P. Hernæs, 1994: «Tidlige kristne impulser i Rogalands vikingetid», *Frå Haug ok Heidni* (1994) No 1, ss. 17-22.
- B. Myhre, 1993: «The beginning of the Viking Age : Some Current Archaeological Problems», *Viking Revaluation : Viking Society Centenary Symposium 14-15 May 1992* London.
- C. Blindheim/R.L. Tollnes 1976: *Kaupang: Vikingenes handelsplass*, Oslo 1972.
- C. Blindheim, 1976: «A Collection of Celtic(?) Bronze Objects found at Kaupang (Skiringssal), Vestfold, Norway,» *Proceedings of the seventh Viking Congress Dublin Aug 1973*, Dublin.
- J. Hines, *The Scandinavian Character of Anglian England in the pre-Viking Period*, BAR 124(1984).
- H. Shetelig, 1954: «The Viking Graves», *Viking Antiquities in Great Britain and Ireland*, ed. H. Shetelig, Vol. VI, Oslo.
- A. Stalsberg:1991:»Women as Actors in North European Viking Age Trade», *Social Approaches to Viking Studies*, ed. R. Samson, Glasgow.
- F.M. Stenton 1947: *Anglo-Saxon England*, Oxford 1947.
- A. Mawer and F.M. Stenton, *Introduction to the Survey of English Place-Names*.
- P.M.C. Kermodé 1997: *Manx Crosses*, London.
- H. Shetelig 1954: «The Norse Style of Ornamentation in the Viking Settlements», *Viking Antiquities in Great Britain and Ireland*, ed. H. Shetelig, Vol. VI, Oslo.
- D.M. Wilson, *Viking Art*
- O. Klindt-Jensen, 2nd ed. London 1980, *The Viking Achievement*.
- P.G. Foote, London 1970/1980, *Three Viking Graves in the Isle of Man*.
- G. Bersu, London 1966 (The Society for Mediaeval Archaeology. Monograph Series 1), «The Art of the Manx Crosses», *The Viking Age in the Isle of Man*, ed. C. Fell et al., Ninth Viking Congress Publications, London 1983.
- P.L. Berger 1969: *The Sacred Canopy : Elements of a Sociological Theory of Religion*, NY.
- R. Jackson, 1993: «Religious Education and the Arts of Interpretation», in D. Starkings (ed.), *Religion and The Arts in Education*, London.
- G. Steinsland/P.M. Sørensen 1994: *Menneske og Makter i Vikingenes Verden*, Oslo.
- Snorre Sturluson, *Norges kongesagaer*, Vol. 1, Oslo 1979.
- O. Einarsdóttir, 1964: «Studier i Kronologisk Metode i Tidlig Islandsk Historiekrivning», *Bibliotheca Historica Lundensis* XIII, Lund
- T. Jørgensen 1990: *Fra Wessex til Vestlandet : Om kristningen av Norge i tidlig middelalder*, Stavanger.
- P. Ashdown 1987: *Dunstan: a millennial handbook*, Baltonsborough.
- F. Birkeli 1979: *Norge møter kristendommen : Fra vikingtiden til ca. 1050*, Oslo.
- William of Malmesbury 1870: «De Antiquitate Glastoniensis Ecclesiae», *Gesta Pontificum*, Ed. N.E.S.A., London.
- D. Whitelock 1952: *The Beginnings of English Society*, London.
- T. Jørgensen (red.) 1995: *Tolv vintre hadde kristendommen vært i Norge*, Oslo.
- Ágrip or *Norges kongesoger*, Overs. av G. Indrebø, Norrøne bokverk 32, Oslo 1973.
- Adam av Bremen: *Beretningen om Hamburg stift, erkebiskopenes bedrifter og øyrikene i Norden*, Fra latin ved B. Tosterud Danielsen og A.K. Frihagen, Oslo 1993.
- Tjodrek munk: *Soga um dei gamle norske kongane*, Overs. av E. Skard, Norrøne bokverk 29, Oslo 1932.
- «Norges historie», *Den eldste Noregs-historia*, Overs. av H. Koht, Norrøne bokverk 19, Oslo 1950.
- *The Anglo-Saxon Chronicle*, Transl. by G.N. Garmonsway, London 1953/1986
- Odd munk Snorresson, *Soga om Olav Tryggvason*, Overs. av M. Rindal, Norrøne bokverk 46, Oslo 1977.
- N. Ashdown 1930: *English and Norse Documents*, London.
- *Gammelnorsk homilebok*, Overs. av A. Salvesen, Oslo 1971

Men henimot slutten av århundret ble linjen til miljøet i Wessex fornyet. Fire personer utmerker seg som de avgjørende leddene i den lenken som formet den videre kontakten, nemlig de to Olavkongene, *Olav Tryggvason* og *Olav Haraldson*, og deres respektive biskoper, *Jon Sigurd* og *Grimkell*. Det vil ikke være relevant i denne artikkelen å gi en detaljert fremstilling av deres livsløp og gjerning av generell karakter. Det som i vår sammenheng imidlertid er nyttig å notere, er deres rolle i videreføringen av kristningsprosessen, og deres relasjoner til Wessex-kongedømmet.

Det finnes godt belegg både i norske og engelske kilder for at *Olav Tryggvason* hadde antatt kristen tro før han ble innsatt som konge i Norge i 995, og at hans kontakt med Wessex var avgjørende for dette. Norske kilder konsentrerer oppmerksomheten mot Olavs kontakt med en vismann på Scilly-øyene, mens britiske kilder beretter at han oppholdt seg en tid i London, Canterbury og Winchester, og at han i denne perioden ble konfirmert, til og med kong Æthelred som fadder, og at han i denne perioden mottok opplæring i kristen tro og sed. De norske kildene er nokså samstemmige i å hevde at Olav brakte en biskop og prester med seg fra England ved sin tilbakekomst til Norge i 995. I kildene er denne biskopen vekselvis omtalt som *Jon* og *Sigurd*, mens Adam av Bremen kaller ham *Johannes*.

På samme måte som Olav Tryggvason hadde også *Olav Haraldson* bakgrunn som vikinghøvding i Normandie og England. Blant annet deltok han i erobringen av Canterbury i 1012 som en av høvdingen Torkel den Høyes menn. Ved denne begivenheten har Olav trolig vært vitne til mordet på erkebiskop Ælfheah. Deretter slo han seg i lag med engelskmennene, og både Torkel og Olav støttet

**«No segla Olav aust  
ober habet, og kom til  
lands ved floster.  
Der gjekk han først  
i land i Noreg, og  
han let syngje messe  
der i eit landtelt.  
Sidan bart det bygt ei  
kyrkje på denne  
same staden.»**

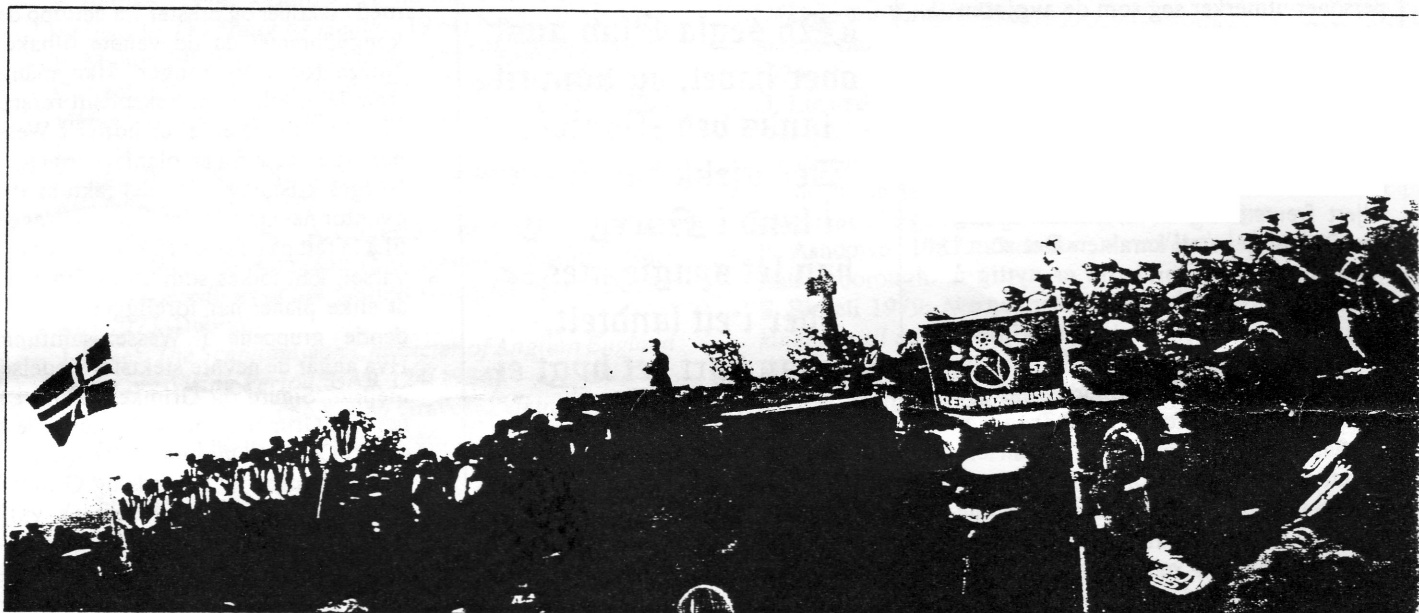
*Fra Snorre, Noregs kongesoger.*

så kong Æthelred i hans kamp mot danekongen Svein i 1013. Ifølge *Gammelnorsk homiliebok* «*begynte Olav å tro på Gud i England, og i byen Rouen ble han døpt*». Da han vendte tilbake til Norge for å overta tronen, hadde han med seg ikke mindre enn fire biskoper, og i tillegg prester og lege medhjelpere. Navnene på biskopene var Grimkell, Bernard, Rodolv og Sigfrid. Ifølge Theodoricus monachus var Grimkell «*brorson åt bisp Sigurd, som Olav Trygveson hadde havt med frå England*».

Det som i det minste ser ut til å kunne utledes fra disse observasjonene, er at de ledende geistlige kretsene i Wessex, så snart anledningen bød seg, har vært mer enn rede til å ta opp igjen misjonsvirksomheten mot Norge fra Håkon den godes dager. Ingen av de to Olavene opp-

holdt seg særlig lenge i Wessex. Ikke desto mindre var de begge vel utstyrt med biskoper og prester fra nettopp dette kongedømmet da de vendte tilbake til Norge for å bli konger. Man mangler fremdeles kilder som eksplisitt refererer til at geistligheten eller hoffet i Wessex har arbeidet ut fra en planlagt strategi for Norges kristning. Men det faktum at det ovenfor nevnte antallet biskoper var rede til å ta fatt på en slik utfordring på så kort varsel, kan tolkes som en indikasjon på at slike planer har foreligget i disse ledende gruppene i Wessex-samfunnet. Hva angår de nevnte slektsforbindelsene mellom Sigurd og Grimkell, kan vi tilføye at Grimkells nevø, Asgaut, ble biskop i Oslo ved midten av 1000-tallet.

Betydningen av Sigurds og Grimkells innsats for kristningsprosessen videre fremgang og for konsolideringen av en organisert kirke i Norge, er allment anerkjent. Sigurd ledsaget sin konge på dennes reiser til ulike steder omkring i hans vidstrakte rike i løpet av hans fem hektiske regjeringsår, og gav ham aktiv støtte i hans forehavender. Grimkell gjorde det samme under Olav Haraldssons regjering. Blant annet spilte han en meget avgjørende rolle ved det såkalte Mostratinget i 1024 hvor grunnlaget for kristenretten, som senere skulle bli vedtatt på de regionale tingene, ble lagt. Men fremfor alt er Grimkells sentrale rolle i norsk kirkehistorie knyttet til hans gjerning i tiden like etter Olav Haraldssons død på Stiklestad i 1030. Ifølge Snorre synes ryktene om at det skjedde underlige ting ved Olavs grav, å ha dukket opp helt spontant. Grimkells avgjørende innsats bestod i at han hadde en førende hånd med i det å lede den sterke folkereligøse massebevegelsen disse hendelsene utløste, over i en organisert kirkelig helgenkult som etterhvert skulle gjøre den helige Olav til Nordens største helgen.



*Kongers og dronningers holdning til kristendommen hadde stor betydning ved kristningen av Norge. Området ved Tinghaug og Krosshaug i Klepp har trolig vært et maktsenter i forhistorisk tid. Her står dronning Sonja på Krosshaug og taler til 5000 berbuere ved markeringen av kirkens 1000-års jubileum. Foto: Sverre Bakkevig.*

### Konkluderende merknader

Vi har i denne artikkelen forsøkt å rette blikket mot kristne impulser som ser ut til å ha satt spor etter seg i Norge i et par århundrer før år 1000. Vi har også gjort et forsøk på å sette sammen informasjon fra ulike typer kilder som viser at slike impulser ble brakt hit til landet av forskjellige kategorier mennesker på forskjellige nivåer i samfunnet, og vi har argumentert for at disse impulsene sammenlagt har skapt en beredt grunn for de mer organiserte misjonsfremstøtene som

fant sted på 900- og begynnelsen av 1000-tallet. Ved siden av dette har vi også redegjort for at blant de organiserte virksomhetene som ble satt i verk for å bringe kristendommen til Norge, spilte de ledende geistlige gruppene i Wessex, og trolig også myndighetene der, en avgjørende rolle. Faktisk ble et flertall av de biskopene man kjenner til i Norge i hundreårsperioden fra 935 til 1035, rekruttert fra Wessex. Det er vanskelig å la være å dra den slutning at denne langvarige misjonsinnsatsen kan ha vært ut-

trykk for noe annet enn en planlagt strategi, og at utgangspunktet for denne strategien var Håkon den godes f. stringsår, dette syd-engelske kongedømmet tidlig på 900-tallet.

I min presentasjon her har det naturligvis langt fra lyktes å samle sammen nok skinnbiter fra kildene til å dekke kroppen til en hel elefant. Men jeg håper at mine observasjoner og konklusjoner har en viss likhet med det som en gang var et levende vesen.